

Concurența plasează România în urma multor țări mai slab dezvoltate în rapoartele internaționale

Andreea VASS

Institutul de Economie Națională
andreea_vass@yahoo.com

Modificările drastice impuse legii concurenței de aderarea la UE ne-au adus o mai clară definiție a regulilor de conduită loială și a modalităților de apărare în fața practicilor anticoncurențiale. În implementarea lor efectivă, Mexicul, Turcia, Chile sau Brazilia, ba chiar și autoritățile din țări mai slab dezvoltate decât România, precum India, Indonesia, Panama, Algeria, Maroc, Columbia, Tunisia, Burkina Faso, Barbados, Iordania, Tanzania, Africa de Sud sau Peru sunt percepute ca fiind mai eficiente. O arată raportul întocmit de către Forumul Economic Mondial în anul 2007.

TOATE politicile de dezvoltare trebuie să țină seama de imperativul promovării concurenței corecte. Articolul 135 alin. (1) din Constituție o spune clar: România este economie de piață, bazată pe liberă inițiativă și concurență.

Au încetat adversarii economiei de piață libere să domine viața publică și economia?

Prin prisma rapoartelor internaționale, liberalizarea și normalizarea comportamentelor în economia românească a parcurs un drum lent și sinuos.

Pornind de la percepția mediului de afaceri asupra laxității și eficienței promovării reale a concurenței pe piață, **Forumul Economic Mondial plasează România abia pe locul 67 în lume** (din 125 de țări, *Global Competitiveness Report 2007*). În pofida experienței noastre de 10 ani în reglementarea practicilor anticoncurențiale, a reformulărilor legislative la standarde europene, a diminuării semnificative a deficiențelor instituționale în ultimii 3 ani, în ciuda chiar și a dinamicii economice pozitive din ultimii 7 ani, **eficiența implementării legii concurenței se dovedește relativ scăzută**. Topul mondial este dominat de patru țări europene: Finlanda (1), Germania (2), Olanda (3) și Marea Britanie (4), talonate de Australia și Noua Zeelandă. SUA se situează abia pe locul 14.

Raportul ia în calcul și alți indicatori de percepție a **rolului concurenței în evaluarea eficienței pieței** - unul din cei 9 piloni esențiali ai competitivității unei națiuni (grafic 1). De exemplu, **gradul de intensitate a concurenței interne** ne poziționează ceva mai bine, și anume pe locul **59**. **Distorsiunile concurențiale induse de taxe și subvenții** sunt însă mult mai îngrijorătoare. Ele ne plasează pe un rușinos loc **117**.

La rândul lor, specialiștii **BERD** percep letargia transpunerii politicii concurenței de pe hârtie în economia reală (*Transition Report 2007*). De la intrarea sa în vigoare în anul 1996 și până în 2005, implementarea legii concurenței pare că nu a cunoscut nici o îmbunătățire relativă față de standardul economiilor dezvoltate (grafic 2). Abia în 2006 reușim un salt infim, cu o treime de punct, atingând nivelul de **2,67 a indicelui politicii concurențiale în România**¹. Ne plasăm peste media celor 29 de economii ex-comuniste analizate, dar în urma tuturor statelor noi membre ale UE. Or, estimarea acestui indice se impune ca parte componentă a reformelor structurale.

Alte analize anuale, precum cele ale **Băncii Mondiale** sau ale **Fundației Heritage**, se asociază rapoartelor precedente. Ele surprind mai degrabă caracteristicile mediilor de afaceri performante în sens larg, decât efectele eficienței implementării politicilor concurențiale în sens restrâns.

Relaxările semnificative ale reglementărilor mediului de afaceri au condus la îmbunătățirea semnificativă a poziției în clasamentul **ușurinței de a derula afaceri în România**, de la locul 71 în

¹ Scalarea se face între 1 (nu există nici legislație concurențială și nici instituție regulatoare) și 4+ (standardele sunt similare cu cele ale economiilor dezvoltate, iar intrarea pe majoritatea piețelor este nerestricționată), pe baza opiniilor experților economiști din fiecare oficiu național de reprezentare a BERD.

2005, la locul **49** în 2006 (din 175 de țări). **Banca Mondială** clasifică țările lumii în funcție de piedicile birocratice puse deschiderii, operării sau închiderii unei afaceri – evaluate ca timp, cost și număr de operațiuni necesare. Cum se reflectă ele în oglinda concurenței? Pe de o parte, reglementarea strictă a barierelor la intrarea pe o piață se justifică, în opinia unora, dacă servește unui interes public și este asociat cu bunuri de calitate superioară, mai puține externalități negative și concurență mai puternică. Pe de altă parte, teoria alegerilor publice asociază strictețea reglementărilor cu o concurență mai slabă, cu prezența economiei subterane și a corupției. Realitatea a dovedit că distribuirea productivă a rentelor este favorizată de teoria alegerilor publice, și nu de cea a interesului public.

Nici **Fundația Heritage** nu face referire expresă la politicile concurențiale sau la eficiența implementării lor, ci la efectul agregat al intervențiilor publice și private asupra libertății economice. Timp de 10 ani, între 1997 și 2006, mediul românesc nu a reușit să depășească stadiul de restrictivitate generalizată a libertății economice, în pofida evoluției sale pozitive după 2002 (grafic 3). **Indicele libertății economice a României depășește foarte ușor, pentru prima dată, media mondială a celor 161 de țări analizate abia în anul 2007.** Plasăți pe locul **67** în lume, continuăm să fim totuși depășiți de țări precum Albania, Peru, Bulgaria, Uganda sau Africa de Sud. Autorii definesc libertatea economică ca fiind *“acea componentă a libertății care vizează autonomia materială a individului în relația sa cu statul și alte grupuri organizate”*; un individ este, așadar, liber economic dacă dispune neîngrădit de controlul muncii și proprietății sale. Scorul final¹ e obținut prin ponderarea egală a zece libertăți individuale: libertatea derulării afacerilor, comercială, monetară, libertatea față de guvern, fiscală, a drepturilor de proprietate, investițională (în special străină), libertatea raportată la corupție și libertatea muncii. Avansul României este cauzat în principal de dinamica libertății fiscale (grafic 4). Totuși, plasarea **la baza scalei libertății economice moderate** se justifică, în mare parte, prin succesul relativ mai slab, față de celelalte state analizate aici, în combaterea corupției, garantarea drepturilor de proprietate, asigurarea libertății monetare (chiar dacă decalajul este mai mic, el rămâne semnificativ) și a promovării libertății muncii.

Interpretări ale rezultatelor

În ciuda limitelor metodologice și a percepțiilor fundamentale subiective prezentate de rapoartele internaționale, **justificările nu sunt greu de găsit în realitatea românească.** Să ne amintim, de exemplu, de atenționările adresate de Comisia Europeană cu privire la clauza «de aur» a statului român în contractul de privatizare a companiei Petrom și la dezacordul privind taxa de înmatriculare auto. Apoi, să nu uităm că procesul privatizării și al retrocedării proprietăților în România devine «perpetuu». Problema insolvenței, care măcina economia românească la începutul anilor 2000 în proporție de aproximativ 40% din PIB, a scăzut la circa 15% în prezent. Autoritățile au înțeles, într-un final, că ea trebuie rezolvată pe baza unei legi solide a falimentului, apărute abia în 2006, și nu prin alocarea perpetuă de ajutoare de stat pentru restructurare și salvare.

Concurenții de pe piața energetică, imobiliară, a cimentului, telecomunicațiilor, țigărilor, produselor farmaceutice, asigurărilor sau apei minerale, afectați de practicile exclusive ale actorilor pe piață - fie ele rezultatul înțelegerilor restrictive de stabilire a prețurilor sau împărțire a piețelor, de ploia de acte normative care a favorizat anumite practici anticoncurențiale, de achizițiile publice și corupția care le tapează - resimt cel mai bine eficiența reală a implementării legii concurenței.

De asemenea, **consumatorii** care călătoresc în străinătate știu foarte bine că bunurile de larg consum sau insulina sunt mult mai scumpe la noi decât pe alte piețe europene și că nu reușim să controlăm fenomenul prețurilor excesive.

Știm că **politica concurențială are un rol important în garantarea funcționării normale a economiilor de piață.** Corelații pozitive și semnificative se găsesc, în special, între implementarea eficientă a politicii concurențiale și expansiunea firmelor private eficiente. Dacă aruncăm o privire la dinamica topului celor mai puternice 100 de companii din România - care determină regulile

¹ Metodologia aplicată în ultimul raport (2007), renunță la scalarea pe o bandă de grade de libertate economică de la 1 la 5, introducând estimări procentuale de la 1 la 100.

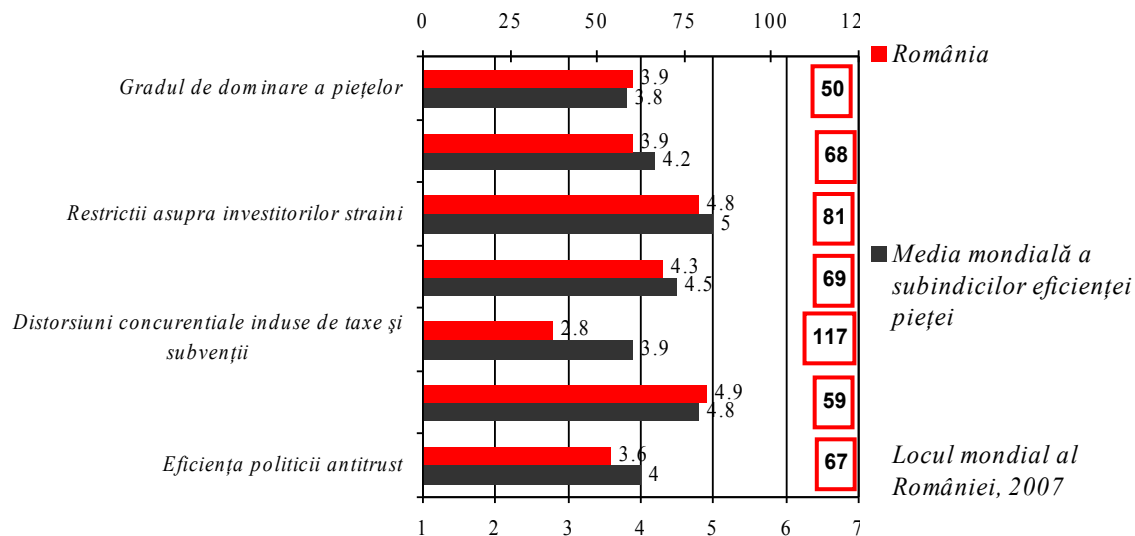
concrențiale ale pieței - vom remarca ritmurile actuale de creștere a cifrelor de afaceri cu două cifre în multe sectoare ale economiei. Principiul cărămidei la care adăugăm una și obținem o creștere de 100% funcționează aici din plin. Și asta pentru că în 2001, așa cum semnala profesorul C. Mereuță, în acest top 100, rata medie a profiturilor era negativă. În 2002, cifra de afaceri a companiilor majoritar private o depășea pentru prima dată pe cea a companiilor deținute majoritar de stat. Apoi, abia în anul 2004, marii jucători ai pieței au răsturnat balanțele veniturilor în favoarea profiturilor, cu toate că încă 21 de firme din top 100 înregistrau încă pierderi. Nu în ultimul rând, abia în anul 2005, companiile multinaționale au început să domine topul 100 cu o pondere de 58% în cifra lor de afaceri. Concurența corectă se cristalizează și se radicalizează, însă până să devină o ideologie va mai trece ceva timp.

Limitele comparațiilor internaționale

Deși **metodologiile aplicate sunt adesea criticate**, monitorizarea rapoartelor și a clasamentelor internaționale are menirea de a contura o imagine mai clară asupra poziției României în sistemul economic global în funcție de eficiența implementării politicii concurențiale și a efectelor generate asupra performanțelor mediului de afaceri. Obstacolele în realizarea unor astfel de comparații nu sunt puține: conținutul eterogen al politicilor concurențiale, mecanismele diferite de implementare, tipul practicilor anticoncurențiale reglementate, listele de excepții particulare etc. Cu atât mai grea se dovedește evaluarea eficienței combaterii practicilor anticoncurențiale, strâns dependentă de experiența legiferării, de realitățile economice și politice ale fiecărui stat în parte. Studiile de caz surprind cu mai multă acuratețe eficiența implementării legii concurenței. Însă diversitatea lor face imposibilă o apreciere exhaustivă și plauzibilă a normalității și corectitudinii mediului concurențial. Astfel, instituțiile internaționale creează un sistem de indicatori agregați de percepție, pornind de la chestionare adresate mediului de afaceri și specialiștilor, și de la ponderarea lor cu nivele de încredere specifice. Ele permit, în final, efectuarea comparațiilor pe un grup vast de țări.

Alături de variabilele direct dependente, nesurprinse în rapoartele de mai sus - claritatea conținutului legislației concurențiale, gradul de independență formală și reală a autorităților de concurență, bugetul alocat autorităților de concurență, numărul și gradul de calificare a personalului și număr de cazuri analizate - se regăsește și o paletă vastă de alți factori macroeconomici explicativi. Rezultatele analizelor empirice sugerează că *percepția eficienței* implementării legislației concurențiale, mai degrabă decât *eficiența sa reală*, depinde în mod semnificativ de: nivelul dezvoltării economice (+), dimensiunea economică (-), deschiderea comercială (+), nivelul corupției (-) și experiența legislativă în domeniu (+). Mă opresc aici doar asupra interpretării primei variabile, care pare a veni în contradicție cu primul paragraf. Nivelul dezvoltării economice explică semnificativ și pozitiv eficiența sistemelor concurențiale, însă își pierde din relevanță pe măsură ce țările au o experiență mai mare de legiferare a concurenței. Cu alte cuvinte, curba învățării instituționale primează pe termen lung în fața PIB-ului pe locuitor. Așa se poate explica poziționarea eficienței concurențiale a României în urma multor țări mai slab dezvoltate, cu excepția Indoneziei (prima lege a concurenței apare în 1999), Iordaniei (2000), Marocului (2000) sau Barbadosului (2003).

Intuitiv, pare rezonabilă concluzia că, cu cât nivelul perceput al corupției este mai mare, cu atât eficiența implementării legislației concurenței este mai scăzută. Însă unele analize evidențiază contrariul. Interpretarea celor două rezultate devine interesantă. Pe de o parte, grupurile de interese sunt cele care pot sprijini introducerea unei legislații concurențiale. Pe de altă parte, implementarea sa efectivă poate fi împietată de alte grupuri de interese. O posibilă explicație constă, așadar, în ideea că legislația concurenței este subsumată intereselor specifice ale unor grupuri, politicieni sau întreprinderi, și nu funcționează ca un mecanism real de promovare a concurenței pe o piață. Cert este că legislația concurenței nu constituie un remediu împotriva corupției, așa cum sugerează uneori literatura de specialitate, ci reforma juridică și, în cazul nostru, buna funcționare a Agenției Naționale de Integritate. Riscul cel mai mare rămâne ca legislația concurenței să fie captată de anumite grupuri de interese, în opoziție cu principiul fundamental al apărării concurenței și nu al concurenților.

Grafic 1. Poziționarea relativă a României față de media subindicilor eficienței pieței, 2007

Notă:

“**Eficiența politicii antitrust/concurențiale**” - scara indicatorului este de la 1 - politica concurențială este laxă și ineficientă în promovarea concurenței, la 7 - politica concurențială promovează eficient concurența;

“**Intensitatea concurenței interne**” – concurența pe piața internă este evaluată pe o scală de la 1 – concurență limitată în majoritatea industriilor și reducerile de preț sunt rare, până la 7 – concurență intensă în majoritatea industriilor, iar liderii piețelor se schimbă în timp;

“**Distorsiuni concurențiale induse de taxe și subvenții**” – incidența acțiunilor guvernului asupra concurenței este percepută pe măsură ce taxele sau subvențiile favorizează companii, activități, sectoare, regiuni sau industrii specifice, pe o scală de la 1 – complet de acord, la 7 – dezacord puternic;

“**Prevalența barierei tarifare**” – barierele tarifare și netarifare pot reduce semnificativ capacitatea concurențială a importurilor, astfel încât percepția generală la nivelul unei țări cu privire la efectul lor este scalat între 1 – complet de acord, și 7 – dezacord puternic;

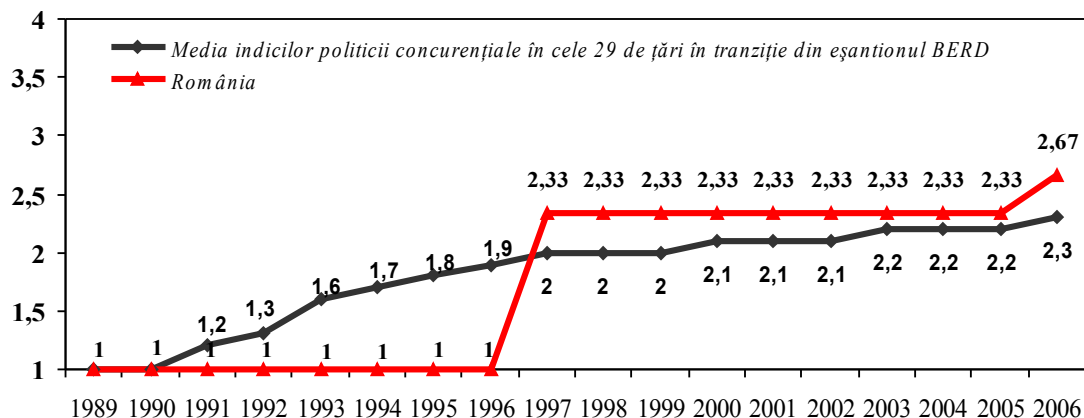
“**Restricțiile în calea investițiilor străine**” – scalată între 1 – proprietatea străină a companiilor este rară, limitată la acționari minoritari și, adeseori, prohibițiile apar în sectoarele economice cheie, și 7 – proprietatea străină este prevalentă și încurajată.

“**Prezența reglementărilor cu privire la standarde (cu excepția celor de mediu)**” – scalat între 1 – standardele sunt laxe sau inexistente, până la 7 – printre cele mai rigide în lume;

“**Gradul de dominare a piețelor**” - scalat între 1 – puține grupuri de afaceri domină piața, și 7 – piața este împărțită între mulți actori etc.

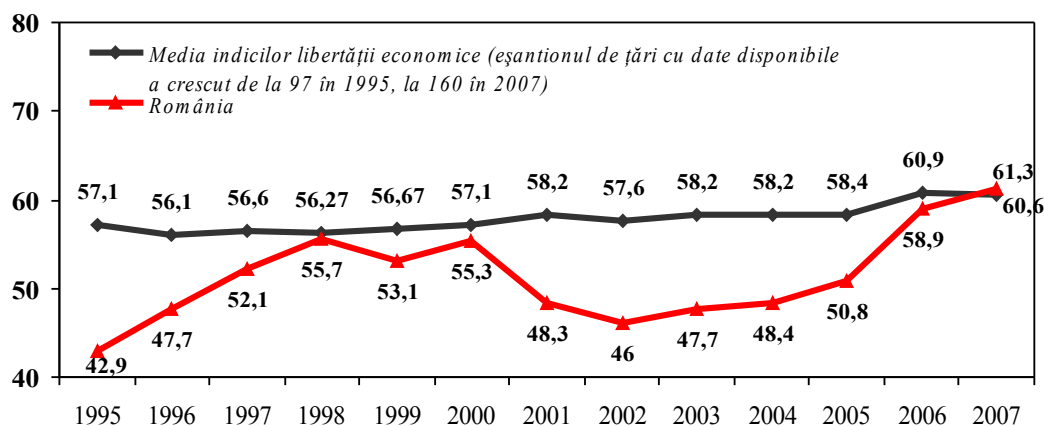
Sursa: Realizat de autor pe baza datelor statistice ale World Economic Forum: Global Competitiveness Report, 2007

Grafic 2. Evoluția indicelui politicii concurențiale conform estimărilor BERD, 1989 - 2006

Sursa: Calcule efectuate de autor pe baza raportărilor BERD, Transition Reports, 1995 – 2007

Grafic 3. Evoluția indicelui libertății economice conform estimărilor Heritage Foundation, 1995 - 2007

Notă:

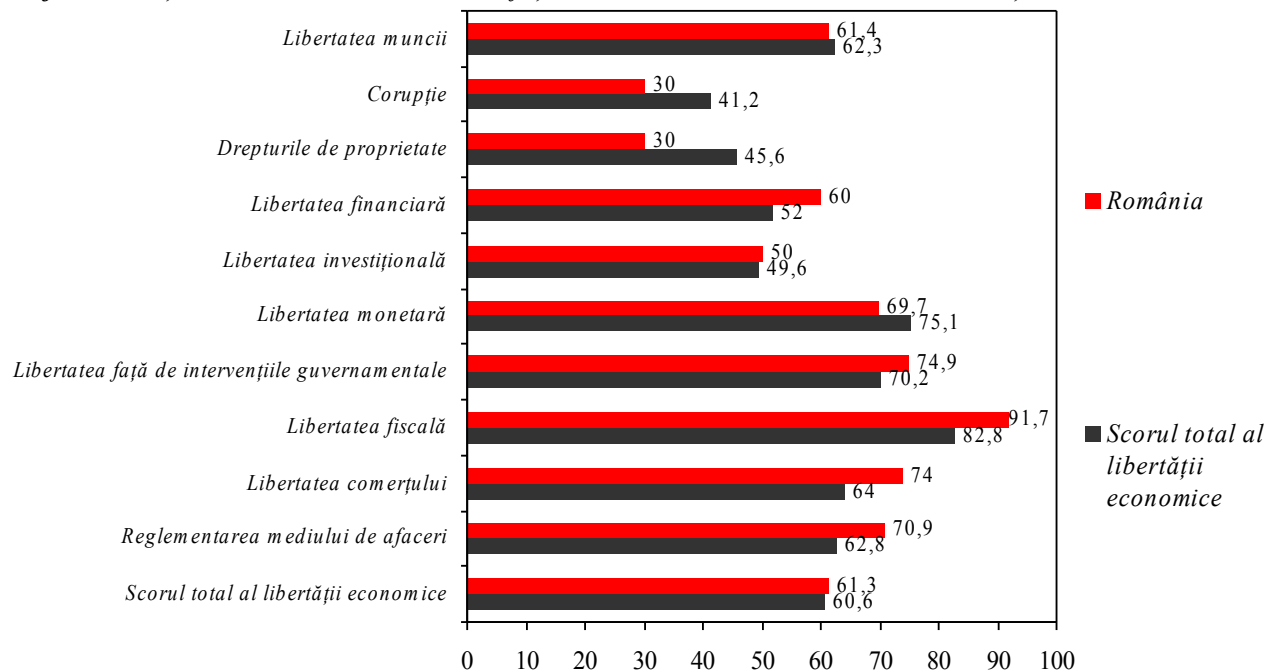
Heritage Foundation distribuie libertatea economică la nivel global pe o scală de la 1 la 100, pe următoarele grupe de evaluare:

- 0 – 49,9: mediu economic represiv;
- 50 – 59,9: mediu economic în mare parte restrictiv;
- 60 – 69,9: libertate economică moderată;
- 70 – 79,9: mediu economic în mare parte liber;
- 80 – 100: mediu economic liber.

Comparabilitatea pe termen lung este viciată atât de creșterea constantă a numărului de țări incluse în eșantion, cât și a includerii începând cu anul 2007 a celui de al 10-lea subindice al libertății muncii. În perioada 1995 – 2006 s-au ponderat doar 9 subindici de libertate economică.

Sursa: Calcule efectuate de autor pe baza raportărilor Heritage Foundation, Index of Economic Freedom, 1995 – 2007

Grafic 4. Poziționarea relativă a României față de media mondială a indicilor libertății economice, 2007

Sursa: Realizat de autor pe baza datelor statistice ale raportului Heritage Foundation, 2007 Index of Economic Freedom